

بازگشته

شرح و ترجمه‌ی فارسی قصیده‌ی بَانتُ سعاد سروده‌ی کعب بن زهیر
در ستایش پیامبر اعظم حضرت محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله و سلم

شامل:

- متن کامل قصیده.
- شرح واژگان دشوار به عربی و فارسی.
- توضیحات نحوی (ترکیب) و بلاغی.
- ترجمه‌ی پیشنهادی به فارسی.
- ارائه‌ی شواهد شعری، لغوی، قرآنی و حدیثی.
- نگاهی به زندگی و شعر و سبک شعری شاعر.

نوشته‌ی

دکتر محمد اسمعیل زاده

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

اسمعیل زاده، محمد	سرشناسه
بانت سعاد فقلبی لیوم متبول. شرح	عنوان قراردادی
بازگشته (شرح و ترجمه ی فارسی قصیده ی بانت سعاد سروده ی کعب بن	عنوان و پدیدآور
زهیر در ستایش پیامبر اعظم حضرت محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله و	
سلم) شامل: متن کامل قصیده با اعراب . . . / نوشته محمد اسمعیل زاده	
تبریز: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز	مشخصات نشر
۱۴، ۳۶۸ ص.	مشخصات ظاهری
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ۱۷۱؛ ادبیات عرب؛ ۱۱.	فروست
۹۷۸-۹۶۴-۴۵۰-۴۸۱-۵	شابک
فیپا	وضعیت فهرست نویسی
کعب بن زهیر، ۲۶ق. بانت سعاد فقلبی لیوم متبول - - نقد و تفسیر	موضوع
محمد(ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. - - شعر	موضوع
شعر عربی - - قرن ۱ق. - - تاریخ و نقد	موضوع
شعر عربی - - قرن ۱ق. - - ترجمه شده به فارسی	موضوع
شعر عربی - - قرن ۱۴ - - ترجمه شده به عربی	موضوع
کعب بن زهیر، ۲۶ق. بانت سعاد فقلبی لیوم متبول، شرح.	شناسه افزوده
۵ الف ۲۰۸ ب / PJA۳۱۱۷	رده بندی کنگره
۸۱۹/۷۱۱	رده بندی دیویی
۱۱۴۹۲۱۹	شماره کتابشناسی ملی

بازگشته	عنوان کتاب
دکتر محمد اسمعیل زاده	مؤلف
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز	ناشر
۱۳۹۱	تاریخ نشر
اول	نوبت چاپ
یک هزار جلد	تیراژ
سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی	لیتوگرافی و چاپ
۹۷۸-۹۶۴-۴۵۰-۴۸۰-۵	شابک
۱۴۰/۰۰۰/- ریال	قیمت

مرکز پخش و فروش: تبریز، ضلع شرقی اتوبان پاسداران، مجتمع دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، کتابسرای دانشگاه،
 کد پستی ۵۱۵۷۹۲۴۵۳۳ تلفن ۳۳۱۳۶۹۶ و ۳۳۹۶۲۳۰-۰۴۱۱
 حق چاپ برای دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز محفوظ است.

تقدیم به

بانو نورسته محمودی

و

فُضَیْل عِیَاض

پاداشی اگر باشد، آن را به

روح مادر بزرگ عزیزم بانو نورسته محمودی

و

روح فُضَیْل عِیَاض آن بازگشته ای که سر به بیابان نهاد

تقدیم می کنم .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ز	پیشگفتار
۱	بخش نخست : زندگی و شعر کعب بن زهیر :
۲	واژه کعب
۴	مادر کعب
۷	پدر کعب
۱۲	ولادت و قریحه شعری کعب
۱۵	داستان اسلام آوردن کعب و برادرش بجیر
۲۵	رأیه در ستایش انصار :
۳۰	دالیه احمد محرم در بازگویی داستان کعب :
۳۴	وفات کعب
۳۴	شعر کعب
۳۹	کعب و دین تازه
۴۰	قصیده بانت سعاد و شروح و ترجمه های آن
۴۱	أسناد بانت سعاد
۴۲	بانت سعاد و استنباط برخی احکام فقهی
۴۴	شمار ابیات بانت سعاد
۴۶	کسانیکه به معارضه برده اقدام کرده اند
۵۷	بخش دوم : شرح و ترجمه بانت سعاد :
۵۸	متن بانت سعاد

- بیت نخست : بابت سعاد فقلبی ۶۱
- بیت دوم : وما سعاد غداه ۷۹
- بیت سوم : تجلو عوارض ذی ظلم ۹۲
- بیت چهارم : شجت بذی شبم ۱۰۱
- بیت پنجم : تنفی الرياح ۱۰۹
- بیت ششم : أكرم بها خله ۱۱۹
- بیت هفتم : لكنها خله ۱۲۶
- بیت هشتم : فما تدوم على حال ۱۳۰
- بیت نهم : ولا تتمسك بالعهد ۱۳۴
- بیت دهم : فلا يغرنك ما منت ۱۳۹
- بیت یازدهم : كانت مواعيد عرقوب ۱۴۶
- بیت دوازدهم : أرجو و أمل ۱۵۱
- بیت سیزدهم : أمست سعاد بأرض ۱۵۸
- بیت چهاردهم : و لن يبلغها إلا ۱۶۴
- بیت پانزدهم : من كل نضاخه الذفری ۱۶۸
- بیت شانزدهم : ترمی الغیوب ۱۷۳
- بیت هفدهم : ضخم مقلدها ۱۷۸
- بیت هیجدهم : غلباء و جناء علکوم ۱۸۲
- بیت نوزدهم : و جلدها من أطوم ۱۸۶
- بیت بیستم : حرف أخوها أبوها ۱۸۹
- بیت بیست و یکم : یمشی القراد علیها ۱۹۵

- بیت بیست و دوم : عیرانه قذفت بالنعض ۱۹۹
- بیت بیست و سوم : کأنما فات عینہا ۲۰۳
- بیت بیست و چهارم : تمرٌ مثل عسیب النخل ۲۰۶
- بیت بیست و پنجم : قنواء فی حرتیہا ۲۱۱
- بیت بیست و ششم : تخدی علی یسرات ۲۱۴
- بیت بیست و هفتم : سمر العجایات ۲۱۹
- بیت بیست و هشتم : کان أرب ذراعیہا ۲۲۳
- بیت بیست و نهم : یوماً یظل بہ الحرباء ۲۲۶
- بیت سی ام : وقال للقوم جاء یهم ۲۳۹
- بیت سی و یکم : شدالنهار ۲۳۲
- بیت سی و دوم : نواحه رخوه الضبین ۲۳۷
- بیت سی و سوم : تفری اللبان ۲۴۳
- بیت سی و چهارم : یسعی الوشاه ۲۴۸
- بیت سی و پنجم : وقال کل خلیل ۲۵۲
- بیت سی و ششم : فقلت خلوا سبیلی ۲۵۶
- بیت سی و هفتم : کل ابن أنثی ۲۶۱
- بیت سی و هشتم : نبئتُ أن رسول الله ۲۶۵
- بیت سی و نهم : مهلاً هداک ۲۷۰
- بیت چهل و یکم : لا تأخذنی بأقوال الوشاه ۲۷۵
- بیت چهل و یکم : لقد أقوم مقاماً ۲۷۷
- بیت چهل و دوم : لظل یرعد ۲۸۰

بیت چهل و سوم : ما زلت أقطع	۲۸۲
بیت چهل و چهارم : حتی وضعت یمینی	۲۸۵
بیت چهل و پنجم : لذاک أهب عندی	۲۸۹
بیت چهل و ششم : من خادر من لیوث الأرض	۲۹۲
بیت چهل و هفتم : یغدو فیلحم	۲۹۵
بیت چهل و هشتم : إذا یساور	۲۹۸
بیت چهل و نهم : منه تغل سبع الجو	۳۰۰
بیت پنجاهم : و لا یزال بوادیه	۳۰۳
بیت پنجاه و یکم : إن الرسول سف	۳۰۶
بیت پنجاه و دوم : فی عصبه من قریش	۳۰۹
بیت پنجاه و سوم : زالوا فما زال	۳۱۴
بیت پنجاه و چهارم : شم العرانیین	۳۱۹
بیت پنجاه و پنجم : بیض سوابغ	۳۲۵
بیت پنجاه و ششم : لا یفرحون إذا	۳۳۰
بیت پنجاه و هفتم : یمشون مشی الجمال	۳۳۳
بیت پنجاه و هشتم : لا یقع الطعن	۳۳۶
شرح شواهد نحوی قصیده	۳۴۳
فهرست مصادر و منابع :	۳۴۶

پیشگفتار :

کهنه شد دفتر بیا تا دفتر دیگر کنیم
اول دفتر به نام پاک پیغمبر کنیم
از مدیح این و آن در بر چه کردیم از شعار
در مدیح شاه دین شعری بیا از بر کنیم
مدح نا شایسته‌گان بالا تر از هر منکری است
هر نفس باید صد استغفار از آن منکر کنیم
هم مگر کفاره آن گفته‌های نا پسند
دفتری از نو به نام پاک پیغمبر کنیم
احمد محمود ابو القاسم محمد آنکه او
فخر از اسمای او بر رای و برقیصر کنیم
سید بطحا رسول یثربی کز رتبتش
نماز این خاک سیه بر طارم اخضر کنیم^۱

^۱ - رک: مدایح محمدی در شعر فارسی، احمد احمدی بیرجندی، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ دوم، ۱۳۷۹، مشهد، ص ۱۱۵، از داوری شیرازی.

ابومضرب یا ابوعقبه کعب بن زهیر بن ابی سلمی مازنی شاعر
 مُخَضَّرَم (شاعری که دو دوره ی جاهلی و اسلام را درک کرده است) و از
 اهالی نجد است. کعب فرزند بزرگ زهیر بن ابی سلمی شاعر حکیم دوره ی
 پیش از اسلام پس از آنکه حضرت رسول (ص) دعوتش را آشکار ساخت به
 نکوهش حضرت رسول (ص) پرداخت. روایت است که کعب و برادرش بُجَیر
 هردو به قصد زیارت پیامبر (ص) و به دست آوردن اطلاعاتی از دین جدید
 بیرون رفتند. کعب در محلی به نام ابرق العزاف به انتظار برادر نشست. بجیر
 نزد حضرت رسول (ص) رفت. حضرت رسول (ص) اسلام را به وی عرضه
 کرد؛ بجیر ایمان آورد و شهادتین بر زبان جاری ساخت. هنگامی که خبر به
 کعب رسید، اسلام و احتمالاً شخص رسول اکرم (ص) را طوری نکوهیده که
 حضرت رسول (ص) بلافاصله دستور کشتن وی را صادر فرموده است. پس از
 این دستور، کعب آواره ی کوه و بیابان شد. او به هر قبیله ای که می رفت
 پناهی نمی یافت. سرانجام برادرش بجیر نامه ای به او نوشت و خطاب به کعب
 گفت:

وَفَاقُ - كَعْبُ - بُجَيْرٌ مُنْقِذُ لَكَ مِنْ تَعْجِيلِ تَهْلُكَةٍ وَالْخَلَّافِ سَقَرٌ

ای کعب! همراهی کردن بجیر (یعنی اسلام آوردن) تو را از هلاکت زود
 هنگام و از جاوید ماندن در آتش دوزخ می رهاند.

کعب پند برادر را پذیرفت و با سرودن اعتذاریه ای (که به بَائَتْ سُعَادِ آوازه
 یافته است) به واسطه ی جناب ابوبکر صدیق به محضر حضرت پیامبر (ص)

رفت و چکامه‌ی لامیه‌ی استوار و نغز خویش را خواند و مورد عفو و رحمت قرار گرفت. او بعدها در حمایت و دفاع از پیامبر(ص) و وصی او حضرت علی بن ابی طالب (ع) قصایدی سرود. شاعر تائب و بازگشته به جهت سرودن این قصیده و بنا به روایت بعضی از راویان دریافت بُرده از دستان مبارک حضرت رسول (ص) در پهنه‌ی ادب عربی نام و چکامه‌ی خود را جاودانه ساخت. این قصیده مهم‌ترین قصیده‌ی دیوان کعب شمرده می‌شود و ادیبان بسیاری بر آن شرح نوشته‌اند. در بخش نخست این کتاب که فرا روی شماسست درباره زندگی و شعر کعب بن زهیر سخن گفته و در بخش دوم، چکامه‌ی بَانتُ سَعاد را شرح و ترجمه کرده‌ام. مطالب این کتاب در حقیقت تحقیقی است که آن را به دستور مبارک استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر سید امیرمحمود انوار استاد عرفان و ادب و شاعر توانای دو زبان پارسی و عربی فراهم آورده‌ام. از آنجا که این کتاب در طول یک نیمسال تحصیلی گرد آمده است لذا امکان دارد که از خطاهای غیر عمدی و اشتباهات سهوی خالی نبوده و توضیح برخی مسائل چندان ژرف بینانه نباشد. در هر حال، هرگز ادعا ندارم که این کتاب کاملترین و بی‌عیب‌ترین شرح بَانت سعاد است. بنده حاصل تحقیق و جستجو و مطالعات خویش را، صادقانه به دوستان ادب پیشکش می‌کنم و امیدوارم که قابل استفاده بوده و مفید واقع گردد. از خداوند متعال توفیق می‌خواهم که بتوانم در چاپهای بعدی اشتباهات به ویژه اغلاط تایپی را اصلاح و نواقص و کمبودهای آن را جبران کنم.

از ارباب فضل و ادب، دانشجویان، ادب آموزانِ دانش دوست عاجزانه می
خواهم که خطاهایم را بر من بخشوده و مرا از دعا‌های خیر، راهنمایی‌ها
و پیشنهادهای گرانسنگ خویش بی بهره نگذارند.

در پایان لازم می‌دانم از همه ی کسانی که مرا در تحقیق و نوشتن این
اثر، تشویق و یاری کردند صمیمانه سپاسگزاری کنم که گفته اند: مَنْ لَمْ يَشْكُرِ
الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ

هر آنکه جانب اهل وفا نگه دارد خدش در همه حال از بلا نگه دارد
والکمالُ لله تعالی وَحْدَهُ

جلال الدین مهاجر

تبریز

اختصارات :

در این کتاب نشانه ها و اختصارات زیر به کار رفته است :

م.به : مفعول به -	م.اليه : مضاف اليه -
م.عليه : معطوف عليه -	مص : مصدر -
ج : جمع -	جج : جمع الجمع -
م.فيه : مفعول فيه -	مؤ : مؤنث کلمه .-
ر.ک : رجوع کنید به ... -	ص : صفحه -
صص : دو صفحه -	ط : الطبعة - (چاپ)
چ : چاپ -	د. : الدكتور - (دکتر)